

KONRAD RZEMIENIECKI
(WROCLAW)

DYPLOMY ORMIAŃSKIE W ZBIORACH DZIAŁU RĘKOPISÓW ZAKŁADU NARODOWEGO IM. OSSOLIŃSKICH

Rękopisy w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich rozpoczęto inwentaryzować pod koniec lat czterdziestych XIX wieku, przyjmując podział na rękopisy i autografy. Na zbiór rękopisów składały się, ogólnie rzecz ujmując, wszystkie rodzaje rękopisów wchodzące w skład archiwów osobowych i rodzinnych, a więc zbiory korespondencji, akta procesowe i majątkowe oraz wszelkie materiały literackie. Najprawdopodobniej w tym samym czasie utworzono zbiór autografów. Pod tym pojęciem kryły się głównie listy, a także inne teksty, opatrzone podpisami mniej lub bardziej sławnych osób (np. uniwersały, przywileje, rozkazy, zaświadczenia itp.)¹. Trzecią grupę rękopisów tworzyły dyplomy (dokumenty), których inwentaryzację rozpoczęto w 1851 roku². Poza typowymi dokumentami, czyli aktami, które tworzą nowy stan prawny, albo które ze względu na zawartą w nich treść stanowią dowód stanu prawnego, do zbioru włączano również fotokopie dokumentów oraz różnego rodzaju pisma dziękczynne i adresy jubileuszowe z XIX i początku XX wieku³.

We wrocławskich zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich znajduje się 3270 dyplomów, wśród których zaledwie 17 można zakwalifikować jako dokumenty w jakikolwiek sposób związane z Ormianami. Ze względu na brak informacji o źródle pochodzenia i formie nabywania w przedwojennym inwen-

---

¹ *Informator o polonikach w zbiorach rękopiśmiennych Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka*, 1, *Zbiory Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich zinwentaryzowane przed 1945 r.*, oprac. M. Matwijów i E. Ostromęcka, Wrocław 2010, s. IX.

² *Ibidem*, s. X.

³ *Ibidem*.

tarzu dyplomów nie można ustalić, w jaki sposób i kiedy trafiły do Ossolineum. W inwentarzu lwowskim jedynie przy dyplomie nr 731 znajdujemy wzmiankę, że był on darem Kajetana Kajetanowicza. Na trzech dokumentach znajdujemy pieczęcie, które wskazują na ich pochodzenie. Pieczęć ordynacji przeworskiej widnieje na dokumencie nr 1192, a jego numer porządkowy wskazuje, że do Ossolineum trafił jeszcze przed wojną; zaś na dokumentach nr 2798 i 3100 jest pieczęć z napisem „Biblioteka W.B.”, co należy odczytywać jako „Biblioteka Wiktora Baworowskiego”. Musiały one trafić do Ossolineum po utworzeniu w styczniu 1940 roku przez władze radzieckie Lwowskiej Filii Biblioteki Akademii Nauk USSR i likwidacji wielu lwowskich bibliotek i komasacji ich zbiorów, a następnie w 1944 roku zostać ewakuowane ze Lwowa do Krakowa, a z czasem do Wrocławia. Po wojnie zbiory wrocławskie powiększyły się o trzy dyplomy ormiańskie, jeden w formie daru, dwa drogą zakupu.

Na „zbiór ormiański” składa się: 6 dokumentów siedemnastowiecznych i 11 osiemnastowiecznych; 5 dokumentów królewskich, 4 papieskie, 3 cesarskie, 1 carski i 4 innych osób i instytucji; 6 dokumentów papierowych i 11 pergaminowych; 13 spisanych w języku łacińskim, 2 w języku polskim i po jednym w językach niemieckim i ruskim. Tematycznie dyplomy ormiańskie można podzielić na dwie grupy: kościelne (6) i prywatne (11), z których większość dotyczy dwóch lwowskich rodzin ormiańskich.

Z dokumentów kościelnych pięć dotyczy ormiańskich arcybiskupów lwowskich. Wśród nich są trzy pochodzące z końca XVIII wieku bulle papieża Piusa VI, z których dwie to papieskie polecenie, aby arcybiskupi lwowscy obrządków ormiańskiego i greckiego odebrali przysięgę od nowo mianowanych rzymskokatolickich arcybiskupów lwowskich, Ferdynanda Kickiego i jego następcy Kajetana Ignacego Kickiego (BO nr 154 i 348), a trzecia to polecenie, aby rozpatrzyć sprawę unieważnienia ślubów zakonnych benedyktynki Hieronimy Sierakowskiej (BO nr 345). Kolejnymi dokumentami są: zgoda papieża Klemensa XII na udzielenie odpustów członkom Bractwa św. Grzegorza przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii we Lwowie (BO nr 346) oraz pochodzący z 1799 roku dokument cesarza Franciszka II, w którym, prawem patronatu, nadaje arcybiskupstwo lwowskie obrządku ormiańskiego wikariuszowi generalnemu Janowi Szymonowiczowi (BO nr 340).

Spraw kościelnych dotyczy jeszcze dokument z 1782 roku wystawiony przez Teodora Potockiego, w którym prezentuje on arcybiskupowi lwowskiemu obrządku ormiańskiego, Jakubowi Stefanowi Augustynowiczowi, księdza Jakuba Horbasa na probostwo obrządku ormiańskiego w Horodence (BO nr 2824).

Kolejne dyplomy dotyczą członków rodzin Bernatowiczów i Nikorowiczów. Są to dwie nominacje na sekretarzy królewskich wystawione przez królów Jana Kazimierza i Augusta II dla Krzysztofa (BO nr 2798) i Zachariasza Bernatowiczów (BO nr 3100) oraz dokument Jana Kazimierza, w którym zatwierdza on wyrok sądu ormiańskiego lwowskiego w sprawie majątkowej między Wilhelmem

Orsettım a Awedykiem Bernatowiczem i Jerzym Jakubowiczem (BO nr 1204). Cztery dokumenty dotyczą Nikorowiczów. Dwa z nich to nadanie przez cesarza Józefa II szlachectwa i herbu Grzegorzowi (BO nr 2178) i Józefowi (BO nr 2180) Nikorowiczom i związane z tym nadanie przez Stany Galicyjskie *ius incolatus* Grzegorzowi Nokorowiczowi (BO nr 2179). Czwartym dokumentem jest nadanie Markowi Nikorowiczowi, alumnowi kolegium lwowskiego, stopnia doktora św. teologii (BO nr 2177).

Pozostałe cztery dokumenty dotyczą różnych spraw prawno-majątkowych i handlowych i nie są ze sobą powiązane. Ciekawy ze względu na wystawcę i język wydaje się dokument wystawiony przez cara Piotra I w 1707 roku dla Ormianina Krzysztofa Zadykiewicza (Zadykiewicza?), w którym pozwala mu prowadzić wszelkie sprawy handlowe w Rosji (BO nr 731).

Poniższe zestawienie dokumentów ormiańskich w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich zostało sporządzone w oparciu o zakładowe inwentarze, a także o drukowany katalog dokumentów opracowany przez Adama Fastnacha⁴. Z tego katalogu pochodzi treść dokumentów oraz ich częściowy opis fizyczny. Pełny opis można znaleźć w katalogu. W opisie pieczęci posiłkowano się książką Mariana Gumowskiego *Pieczenie królów polskich* (Kraków 1910).

1644, kwiecień 30, Warszawa

Władysław IV, król polski, nadaje Stanisławowi Papieskiemu wszystkie dobra ruchome i nieruchome przypadłe królowi po zbiegłym Bohdanie Ormianinie.

BO nr 3003

Papier; język łaciński; 32x20 cm (podwójnie).

Pieczeń mniejsza koronna o średnicy 62 mm, wyciśnięta na papierze.

1651, styczeń 18, Bar

Rada miejska miasta Bar wydaje plenipotencję Wasylowi Jakimowiczowi opiekunowi Iwasia, syna nieżyjącego już Stanisława Jaroszowicza, do dochodzenia różnych długów, a szczególnie 500 złotych polskich u Krzysztofa Hory, Ormianina i mieszczanina lwowskiego.

BO nr 1192

Papier; język polski; 32,5x20,5 cm (podwójnie).

Pieczeń wyciśnięta na papierze z herbem i napisem w otoku „SIGILLUM CIVITATIS [...] REGNI POLONIAE”.

---

⁴ *Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, oprac. A. Fastnacht, 1, *Dokumenty z lat 1507–1700*, Wrocław 1953, 2, *Dokumenty z lat 1701–1939*, Wrocław 1969.

1654, maj 11, Warszawa

Jan Kazimierz, król polski, zatwierdza wyrok sądu ormiańskiego lwowskiego w sprawie majątkowej z oskarżenia Wilhelma Orsettiego (Guilhelmi Orszetty) przeciw Awedykowi Bernatowiczowi i Jerzemu Jakubowiczowi, opiekunom dzieci i majątku zmarłego Mikołaja Jakubowicza i wdowy po nim, Emerencji z Augustynowiczów.

BO nr 1204

Papier; język łaciński; 4 karty 21x32,7 cm.

Pieczęć opłatkowa wielka koronna średnicy 91 mm.

1661, październik 6, Nowodwór na Litwie

Jan Kazimierz, król polski, mianuje sekretarzem królewskim za zasługi w czasie ubiegłych wojen Krzysztofa Awedyka Bernatowicza, administratora ceł ruskich i starszego nacji ormiańskiej.

BO nr 2798

Pergamin; język polski; 56,5x38,5+7,1 cm.

Pieczęci wiszącej brak; pozostał pasek jedwabny.

1678, lipiec 20, Jaworów

Jan III, król polski, wskutek prośby Ormian lwowskich postanawia, aby radni miejscy Ormianie nie płacili podatków od swych kamienic i aby do bractwa strzeleckiego polskiego przyjmowani byli członkowie nacji ormiańskiej.

BO nr 3044

Papier; język łaciński; 33x20,5 cm (podwójnie).

Pieczęć wielka koronna o średnicy 99 mm wciśnięta na papierze.

1699, sierpień 25, Warszawa

August II, król polski, mając na względzie zasługi przodków Zachariasza Bernatowicza dla poprzednich królów, mianuje go sekretarzem królewskim.

BO nr 3100

Pergamin; język łaciński; 61x33,5+6,5 cm.

Pieczęć wielka koronna o średnicy 100 mm w puszcze metalowej wisząca na sznurku.

1707, kwiecień 28 [starego stylu], Żółkiew

Piotr Aleksiejewicz, car rosyjski, pozwala Ormianinowi Krzysztofowi Zadykiewiczowi (Zadykiewiczowi?) przywozić towary do Rosji i stąd wywozić oraz prowadzić wszelkie sprawy handlowe.

BO nr 731

Papier; język rosyjski; 52x40 cm.

Brak śladów pieczęci.

1731, maj 12, Rzym

Klemens XII, papież, udziela odpustów członkom Bractwa Św. Grzegorza przy kościele ormiańskim Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii we Lwowie.

BO nr 346

Pergamin; język łaciński; 44x31,3 cm.

Ślad pieczęci wyciśniętej w laku na odwrocie.

1775, lipiec 28, Rzym

Jan Tomasz de Boxadors, profesor teologii i generał zakonu dominikanów, nadaje Markowi Nikorowiczowi, alumnowi kolegium lwowskiego, stopień doktora św. teologii na podstawie rygorozum i promocji w Collegium Sancti Thomae de Urbe.

BO nr 2177

Pergamin; język łaciński; 4 karty 17,3x23,3 cm.

Pieczęć w puszcze metalowej wisząca na sznurku z napisem „SIG COLLEG... THOME DE VRBE”.

Oprawa: okładki sztywne, skóra ze złoceniami, tasiemki do zawiązywania.

1778, wrzesień 28, Rzym

Pius VI, papież, poleca arcybiskupom lwowskim obrządków ormiańskiego i greckiego odebrać przysięgę od Ferdynanda Kickiego, mianowanego koadiutorem przy Wacławie Sierakowskim, arcybiskupie lwowskim.

BO nr 154

Pergamin; język łaciński; 77,5x46,1+8,6 cm.

Bulla ołowiana wisząca na sznurku konopnym.

1781, sierpień 11, Wiedeń

Józef II, cesarz rzymski i król Galicji i Lodomerii, nadaje Grzegorzowi Nikorowiczowi szlachectwo i herb.

BO nr 2178

Pergamin; język łaciński; 10 kart 31,2x35,7 cm.

Pieczęć w czerwonym wosku w puszcze drewnianej wisząca na sznurku.

Na karcie 6 recto wymalowany ozdobny herb.

Oprawa: sztywne okładki, obleczone w czerwony plusz i zaopatrzone w żółto-czarne wstążki.

1782, czerwiec 17, Sawińce

Teodor Potocki prezentuje arcybiskupowi lwowskiemu obrządku ormiańskiego, Jakubowi Stefanowi Augustynowiczowi, ks. Jakuba Horbasa na probostwo obrządku ormiańskiego w Horodence, wakujące po śmierci ks. Jakuba Dawidowicza.

BO nr 2824

Papier; język łaciński; 39x19 cm (podwójnie).

U dołu odcięty pas ok. 5 cm szerokości z wyciśniętą pieczęcią.

1784, październik 26, Lwów

Stany Galicyjskie nadają *ius incolatus* Grzegorzowi Nikorowiczowi, przewodniczącemu lwowskiego sądu targowego, obdarzonemu szlachectwem przez cesarza dnia 11 sierpnia 1781 roku.

BO nr 2179

Pergamin; język łaciński; 8 kart 30x35,5 cm.

Pieczęć w puszcze metalowej wisząca na sznurku.

Oprawa: sztywne okładki obleczone w czerwony plusz.

1786, grudzień 12, Rzym

Pius VI, papież, na skutek apelacji Hieronimy Sierakowskiej, zakonnicy z klasztoru benedyktynek we Lwowie, poleca Jakubowi Tumanowiczowi, arcybiskupowi lwowskiemu obrządku ormiańskiego, rozpatrzyć sprawę unieważnienia jej ślubów zakonnych i wydać ostateczną decyzję.

BO nr 345

Pergamin; język łaciński; 48,8x28,1+8,1 cm.

Brak śladów pieczęci.

1788, kwiecień 3, Wiedeń

Józef II, cesarz rzymski i król Galicji i Lodomerii, nadaje szlachectwo i herb Józefowi Nikorowiczowi kupcowi w uznaniu 20-letniej tegoż pracy w magistracie lwowskim.

BO nr 2180

Pergamin; język niemiecki; 8 kart 30,8x35,5 cm.

Puszka metalowa na pieczęć wisząca na sznurku z resztą wosku na dnie.

Na karcie 5 recto ozdobnie wymalowany herb.

Oprawa: sztywne okładki obleczone w czerwony plusz.

1797, grudzień 18, Rzym

Pius VI, papież, poleca arcybiskupowi ormiańskiemu i biskupowi obrządku greckiego we Lwowie odebrać przysięgę od Kajetana Ignacego Kickiego, dotychczasowego biskupa nominata soleńskiego, mianowanego arcybiskupem lwowskim po śmierci Ferdynanda Onufrego Kickiego.

BO nr 348

Pergamin; język łaciński; 45,5x26,2+5,8 cm.

Bulla ołowiana wisząca na sznurku.

1799, marzec 1, Wiedeń

Franciszek II, cesarz rzymski i król Galicji i Lodomerii, nadaje prawem patronatu ks. Janowi Szymonowiczowi, wikariuszowi generalnemu, arcybiskupstwo lwowskie obrządku ormiańskiego wakujące po Jakubie Tumanowiczu, zmarłym 1 września 1798 roku.

BO nr 340

Pergamin; język łaciński; 69,8x48+6,7 cm.

Pieczeń w puszcze metalowej wisząca na sznurku.

Bibliografia

Informator o polonikach w zbiorach rękopiśmiennych Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka, 1, Zbiory Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich zinwentaryzowane przed 1945 r., oprac. M. Matwijów i E. Ostromecka, Wrocław 2010

Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, oprac. A. Fastnacht, 1, *Dokumenty z lat 1507–1700*, Wrocław 1953, 2, *Dokumenty z lat 1701–1939*, Wrocław 1969

Կոնրադ Ժեմիենցկի, Հայկական դիպլոմները Օստրիինյան ինստիտուտի ձեռագրային բաժնի հավաքածուներում

Հիմնաբառեր

Օստրիներում, հայկական դիպլոմներ, լեհահայեր

Ամփոփում

Վրոցլավի Օստրիինյան ինստիտուտի ձեռագրային բաժնի հավաքածուներում կա 3270 դիպլոմ, որից միայն 17 կարելի է բնութագրել որպես հայերին որևէ կերպ առնչվող փաստաթուղթ: «Հայկական հավաքածուն» բաղկացած է XVII դարի 6 եւ XVIII դարի 11 փաստաթղթերից՝ արքայական՝ 5, պապական՝ 4, կայսերական՝ 3, ցարական՝ 1 և այլ անձանց ու հաստատությունների կողմից տրված 4 փաստաթղթերից, թղթե 6 և մագաղաթե 11 փաստաթղթերից՝ 13 լատիներեն, 2 լեհերեն և մեկական գերմաներեն և ռուսերեն: Թեմատիկ առումով հայկական դիպլոմները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ եկեղեցական (6) և մասնավոր (11), որոնց զգալի մասը վերաբերում է Լվովի երկու հայ ընտանիքներին:

Konrad Rzemieniecki, *Armenian diplomas in the collections of the Manuscript Division of the National Ossoliński Institution*

Keywords:

Ossolineum, Armenian diplomas, Polish Armenians

Summary:

In the Wrocław collections of the Zakład Narodowy im. Ossolińskich [The National Ossoliński Institution] there are 3270 diplomas among which only seventeen may be classified as documents which are associated with Armenians in any way. The “Armenian collection” consists of: six 17th-century documents and eleven 18th-century documents; five royal documents, four papal documents, three imperial documents, one tsarist document and four documents of other people and institutions; six paper documents and eleven parchment documents; thirteen written in Latin, two written in Polish and one written in German and one written in the Ruthenian language. As far as the subject matter of the Armenian diplomas is concerned, we may distinguish two groups: church documents (six) and private documents (eleven), the majority of which concerns two Armenian families from Lvov.